

ВИБІР ОПТИМАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ ВЗАЄМОДІЇ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА З ДІТЬМИ ІЗ ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Анотація. В статті обґрунтовано ідеї педагогіки співробітництва та організацію навчально-виховного процесу на особистісно-гуманних засадах спілкування з дітьми з особливими освітніми потребами. Розкрито прийоми оволодіння майбутнім педагогом основами тактовної поведінки у конкретних ситуаціях навчально-виховної взаємодії з дітьми з особливими освітніми потребами.

Ключові слова: педагогіка співробітництва, гуманізація педагогічної взаємодії, діти з особливими освітніми потребами, культура спілкування, прийоми взаємодії.

У сучасній системі освіти відбувається гуманізація навчання, виховання та шкільного життя взагалі. Зміни, що відбуваються у суспільстві, школі визначають цей процес як мету і стратегію діяльності. Тому ідеї педагогіки співробітництва, організація навчально-виховного процесу на особистісно-гуманній основі спілкування з вихованцями складають альтернативу авторитарному стилю педагогічного керівництва. Встановлення з учнями довірливих стосунків, налагодження контакту, ведення з ними діалогу, створення умов для експериментування сьогодні сприймається як важливий резерв поліпшення якості навчання, активізації пізнавальної діяльності учнів, розвитку їхніх пізнавальних інтересів.

Гуманізація педагогічної взаємодії є важливою для всіх учнів, а для дітей із особливими освітніми потребами є життєво необхідною потребою. Зосередженість педагога на особі співрозмовника, коли в центрі уваги учень, його мета, мотиви, точка зору, рівень підготовки до діяльності передбачає не лише увагу до іншого, а й готовність змінювати свої наміри, свої думки відповідно до реакції дитини.

Особистісна рівність у педагогічній взаємодії можлива за наявності у вчителя-вихователя відповідних якостей. Крім знання свого предмету, методики викладання і виховання, психолого-педагогічних основ діяльності, широкого кругозору та високого інтелекту не менш важливе значення мають і такі гуманістичні риси педагога, як людяність, розуміння дітей, їх інтересів і

проблем; готовність прийти на допомогу, довіра і повага до самостійності учнів; справедливість; простота, доступність і почуття власної гідності, милосердя та багато інших.

Поліпшенню ефективності інклюзивного навчання дітей із особливими потребами у контексті інтенсифікації інтегративно-інклюзивних тенденцій в Україні сприятиме належний рівень підготовки фахівців для роботи з цією категорією дітей. Ряд педагогічних навчальних закладів готують спеціалістів для роботи з дітьми з особливими потребами [1, 15]. На нашу думку, не лише вузькі фахівці повинні бути компетентними у виборі оптимальної стратегії навчально-виховної взаємодії з такими дітьми, а й випускники різних спеціальностей, особливо «Дошкільна освіта» та «Початкова освіта», у групах та класах яких можуть навчатись діти з особливими потребами. Часто саме випускники цих спеціальностей в силу об'єктивних причин працюють вчителями інклюзивних класів, стають асистентами вчителя класу з інклюзивною формою навчання.

Ефективне інтегрування дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітній простір можливе за умов глибокого розуміння педагогом науково-методичних підходів впровадження інклюзивної освіти, осмислення особливих потреб, відмінностей, несхожості, унікальності дітей, з якими їм необхідно буде працювати [2]. Вже на етапі вузівського навчання студенти повинні не тільки познайомитись з поняттями «особливі потреби», «особливі освітні потреби», «діти з особливими освітніми потребами», «діти з особливостями психофізичного розвитку», а й визначитись із власною стратегією взаємодії з такими дітьми.

Окрім включення до навчальних планів спеціальностей «Дошкільна освіта» та «Початкова освіта» певних навчальних дисциплін («Психологія людей з особливими потребами», «Основи інклюзивної освіти», «Педагогічні технології інклюзивного навчання в початковій школі» тощо), вважаємо за потрібне у зміст психолого-педагогічних навчальних дисциплін включити окремі теми, пов'язані зі специфікою навчання та виховання дітей з

особливими освітніми потребами. Неабиякі можливості у підготовці майбутніх фахівців до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами має навчальна дисципліна «Педагогічна майстерність». Саме у процесі вивчення цієї навчальної дисципліни майбутні педагоги мають можливість стратегію взаємодії з різними категоріями дітей. Отже, у процесі вивчення окремих тем даного курсу студентам важливо засвоїти окремі аспекти у виробленні власної стратегії поведінки.

Культура спілкування, яка має не тільки внутрішню (моральну), а й зовнішню сторону – етикет, норми якого досить значущі у моральному плані. Етикет – це сукупність правил поведінки, які регулюють зовнішні прояви людських стосунків, ставлення до інших людей, форми звертання, поведінку, манери [3]. Зовнішня поведінка педагога, яка відповідає нормам етикету та правилам доброго тону, тільки тоді набуває особистісного смислу, коли в основі її лежать моральні мотиви. Моральною основою етикету є розроблені суспільством правила співжиття людей. Ці норми виражають природне прагнення вчителя до встановлення з учнями справді людських стосунків, що базуються на взаємоповазі, гуманності та справедливості.

Спілкування між педагогом та дітьми з особливими освітніми потребами сприяє їхній здатності відчувати та співчувати, співпереживати, бути совісними, милосердними, добродішними та порядними. Важливу роль тут відіграє моральна рефлексія, тобто осмислення своїх дій та вчинків. Безпосередньо з мораллю пов'язані такі норми етикету як ввічливість (уміння поводитися чемно), тактовність (уміння дотримуватися певної міри у стосунках), коректність (уміння тримати себе у межах пристойності, не принижуючи гідності інших), вихованість (уміння поводитись пристойно у будь-яких ситуаціях взаємодії).

Однією з найважливіших особливостей вчителя, яка виявляється у найтоншому почутті міри і розумінні педагогічної доцільності у підході до учнів є педагогічний такт. Саме оволодіння майбутнім педагогом основами тактовної поведінки у конкретних ситуаціях навчально-виховної взаємодії з

дітьми з особливими освітніми потребами стане у подальшому надійним підґрунтям для вироблення власної стратегії поведінки з учнями. Створення творчої атмосфери наукового пошуку на уроці, доцільний підбір різноманітних засобів навчання, в тому числі допоміжних та корекційних, диференційоване викладання та оцінювання сприятимуть поєднанню розумної вимогливості до учнів з повагою гідності кожної дитини.

Учитель має створити в класі особливий психологічний клімат безумовного прийняття всіх без винятку дітей, таким чином зводячи до мінімуму страх помилитися, захисні реакції учня, забезпечуючи розвиток та самоактуалізацію його особистості. Майбутні педагоги мають зрозуміти і прийняти новий стиль мислення вчителя-фасилітатора, який не може бути обумовлений ні вдосконаленням умінь та навичок, ні використанням сучасних технічних засобів навчання. Він базується на перебудові особистісних установок і цінностей педагога, які реалізуються в міжособистісному спілкуванні.

Через живе та безпосереднє спілкування педагога з дітьми здійснюється найголовніше в педагогічній діяльності – вплив особистості на особистість. У зв'язку з цим комунікативні здібності та вміння вчителя набувають ролі професійно значущих. Ефективність професійно-педагогічного спілкування вчителя залежить від рівня його комунікативної культури, а саме розвитку його комунікабельності як здатності відчувати задоволення від процесу спілкування з особливими дітьми, соціальну спорідненість, бажання ділитися думками, приносити радість, співпереживати радість успіхів дітей тощо.

Отже, для визначення оптимальної стратегії взаємодії з дітьми із особливими освітніми потребами педагог повинен бути гуманістично спрямованим, комунікабельним, володіти педагогічним тактом, прийомами діалогічного педагогічного спілкування, глибоко розуміти особливі потреби, відмінності, несхожість, унікальність дітей, з якими йому необхідно буде працювати.

Література

1. Ленів З.П. Підготовка кадрів для створення оптимальних умов дітям із порушеннями психофізичного розвитку в інклюзивному середовищі / З.П. Ленів // Особлива дитина : навчання і виховання. – 2014. – №3. – С.13-19.
2. Основи інклюзивної освіти: Навч.-метод. посіб. / за заг. ред. Калупаєвої А.А.. – К. : «А.С.К.», 2012. – 308 с.
3. Чмут Т.К. Етика ділового спілкування: Навч. посіб. / Т.К.Чмут, Г.Л.Чайка – 3-тє вид. – Київ, 2003. – 223 с.

Людмила Любчак

Выбор оптимальной стратегии взаимодействия будущего педагога с детьми с особыми образовательными потребностями

В статье обосновано идеи педагогики сотрудничества и организации учебно-воспитательного процесса на личностно-гуманных началах общения с детьми с особыми образовательными потребностями. Раскрыты приемы овладения будущим педагогом основами тактичного поведения в конкретных ситуациях учебно-воспитательного взаимодействия с детьми с особыми образовательными потребностями.

Ключевые слова: педагогика сотрудничества, гуманизация педагогического взаимодействия, дети с особыми образовательными потребностями, культура общения, приемы взаимодействия.

Liudmyla Liubchak

Choosing the best strategy for future teacher interaction with children who have special educational needs

The article substantiates the ideas of cooperation pedagogy and the organization of the educational process on the basis of the personal and humane principles of communication with children with special educational needs. Methods of mastering the future teacher of the basics of tactful behavior in the specific situations of educational-educational interaction with children with special educational needs are revealed.

Keywords: pedagogy of cooperation, humanization of pedagogical interaction, children with special educational needs, culture of communication, receptions of interaction.

Любчак Л.В. Вибір оптимальної стратегії взаємодії майбутнього педагога з дітьми із особливими освітніми потребами / Освіта дітей з особливими потребами : від інституалізації до інклюзії // Зб. тез доп. / Редкол.: В.В.Засенко, А.А.Колупаєва, Н.І.Лазаренко, З.П.Ленів. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2016. – 210-213.